

Teorie velení

V článku se zaměříme na **teorii velení**, a to zejména z hlediska její klasifikace a určení jejího obsahu.

Z úvah v našem článku, uveřejněném ve 2. čísle Vojenské mysli, vyplývá, že teorie velení je pomocnou vědní disciplínou vojenské vědy.

Otázky velení byly dříve spojovány s teorií výstavby ozbrojených sil nebo s vojenskou administrativou.

Požadavek na rozpracování ucelené teorie velení v ČSLA prvně formuloval generálmajor Jan Knotek v roce 1963. Své názory na teorii velení vložil v článcích Sborníku VAAZ č. 2 a 4, řada A, rok 1963.

Bylo nutné nejprve dokázat, že velení v ozbrojených silách není nic jiného, než řízení ve specifických podmínkách armádní soustavy, že velení se řídí v podstatě stejnými obecnými zákonitostmi, jako řízení v jiných společenských systémech.

Tak jako řízení v jiných společenských systémech (zejména ekonomických) dosáhlo takového stupně složitosti, že je nebylo možné řešit tradičními metodami zkoumání, tak i řešení otázek velení v armádní soustavě bylo nutné zkoumat ne-tradicičními způsoby, hlavně s využitím metod kybernetiky — vědy, která se zabývá specifikou řízení.

Výzkum velení novými metodami umožní jeho automatizaci a tím přechod na novou kvalitu, která odstraní rozpory mezi možnostmi vojsk a jejich realizací.

Velení v ozbrojených silách (tak jako každé jiné zařízení) má sloužit k tomu, aby realizovalo program systému, v daném případě systému ozbrojených sil se specifickou kvalitativní určeností.

Kvalitativní určenost ozbrojených sil jako celku je výslednicí činnosti základních systémů ozbrojených sil, vybavených nejrůznější bojovou a pomocnou technikou.

Bojová a pomocná technika jsou složité technické systémy, které produkují účelovou činnost ozbrojených sil. Člověk je uvádí v činnost podle určitého záměru, cílevědomě. Řízení v armádní soustavě je tedy řízení lidí, kteří obsluhují technické systémy.

Technické systémy nejsou řízeny přímo, ale zprostředkovaně přes orgány velení jednotlivých stupňů velení, které se v průběhu vývoje ozbrojených sil ustálily jako stupně taktické, operační a strategické.

Až dosud není možné konstatovat zásadní odlišnost mezi předmětem velení a řízením vůbec.

To pravděpodobně bylo i důvodem, že někteří vojenští teoretikové v SSSR místo teorie velení navrhovali konstituování vojenské kybernetiky.

Zásadní rozdíl mezi řízením v jiných společenských systémech a systémem ozbrojených sil je ovšem řízení celého systému ozbrojených sil v pohybu na prostorově rozsáhlém válčišti, ryze souborový charakter činnosti ozbrojených sil a z toho vyplývající speciální požadavky na organizaci, rozmístění, vybavení, přemísťování, ochranu a obranu míst velení, spojení i na chování lidí v systému ozbrojených sil.

Systém ozbrojených sil se stále mění vlivem činnosti nepřítelů: jsou vyřazována místa velení i celé podsystemy, které v cílové činnosti armády měly plnit dílčí úkoly. Vojska armády vyvíjejí svoji cílovou činnost v různém prostoru, který dále mění svoji tvářnost vlivem vlastní i nepřátelské činnosti. Tyto změny jsou nahodilé a lze je stěží předvídat. Obdobně i vliv počasí může svou nahodilostí nepředvídaně ovlivnit cílovou činnost vojsk.

To vše nutí k tomu, aby teorie velení proti obecné teorii řízení rozšířila předmět svého zkoumání.

Teorie velení, ostatně jako každé jiné teorie, musí mít

— **obecnou část** — obsahuje nejobecnější zákonitosti velení, závazné pro všechny systémy, které ve svém souhrnu vytvářejí celkový systém ozbrojených sil,

— **speciální část** — řeší modifikaci těchto obecných zákonitostí v dílčích systémech.

Nejprve pojednáme o klasifikaci obecné části teorie velení.

Obecná část teorie velení musí obsahovat dílčí teorie, odvozené z obecné teorie řízení.

Jsou to:

- **teorie rozhodovacích procesů,**
- **teorie informačních procesů,**
- **teorie struktury orgánů řízení.**

Názvy těchto dílčích teorií samy udávají, co je předmětem jejich řešení a proto je nebudeme dále rozebírat.

Teorie velení ve své obecné části tyto dílčí teorie přejímá a tematizuje je specifikou zkoumaného systému, tj. vojenským aspektem.

Další dílčí teorie, které jsou vyvozeny ze specifiky řízení v ozbrojených silách, jsou:

- **teorie míst velení** (jejich zřizování, přemísťování, vybavení, ochrana a obrana),
- **teorie spojení a přenosu dat** v armádních systémech.

Speciální část teorie velení je v podstatě aplikací obecné části do dílčích systémů, které vytvářejí celkový systém ozbrojených sil.

S odvoláním se na matici, uvedenou v dříve jmenovaném článku, lze za speciální část teorie velení považovat:

- **teorii velení strategickým silám a prostředkům,**
- **teorii velení svazům a vyšším svazům,**
- **teorii velení svazkům a vševojskovým útvarům a jednotkám** v polním i v teritoriálním systému ozbrojených sil.

Taková klasifikace teorie velení nejlépe odpovídá požadavkům kybernetiky, jejíž metody jsou hlavním nástrojem poznání v procesech řízení. Kybernetika, jako obecná věda o řízení, je spjata se systémy a jejich fungováním na základě informačních vazeb a podnětů.

Každá teorie musí být svázána se systémem, jako vymezenou částí objektivní reality, se systémem relativně uzavřeným. Není teorie bez systému.

Při analýze struktury ozbrojených sil lze snadno odhalit, že vševojskové systémy všech stupňů jsou skladbou nejrůz-

nějších vojenských systémů (systémů druhů vojsk a služeb), které prolínají vševojskové systémy vertikálně. Velení v ozbrojených silách při vševojskové centralizaci je velení paralelní po liniích vojenských systémů.

Proto další dílčí teorie speciální části teorie velení je **teorie velení vojskovým systémům** (velení druhům vojsk a služeb).

Protože vojskové systémy, odvozené od požadovaného účinnu vřazené techniky do systému ozbrojených sil, jsou základní systémy ozbrojených sil, měly by se v teorii velení především řešit otázky velení v těchto systémech. To je důležité zejména při praktickém řešení automatizace ve velení, kdy je třeba pracovat s prvotními informacemi. Praktické řešení automatizace jen na vyšších stupních vševojskového velení předpokládá odhad prvotních informací a tím celé řešení má jen vysoce hypotetický základ.

V teorii velení je třeba mít stále na paměti systémovou podstatu soustavy ozbrojených sil. Proto i v článku to často záměrně zdůrazňujeme.

Ozbrojené síly jsou stupňovitě členěný systém, v němž systémy nižšího řádu lze z vyšší úrovně považovat za regulační systémy, i když samy o sobě jsou systémy řídicími. Uvědomění si této skutečnosti je velmi závažné. Ve svých důsledcích, zejména pak ve vztahu k charakteru soudobého boje, to vyžaduje, aby regulační funkce systémů nižších řádů byla vymezována poměrně široce. Tím se vytvářejí podmínky k uplatnění iniciativy velitelů všech stupňů, která je nezbytnou podmínkou efektivnosti soudobého boje. Nižší stupně velení, které správně plní své funkční povinnosti, svou regulační funkci, značně usnadňují celkové řízení v ozbrojených silách.

Z dosavadních stručných názorů lze vyvodit tuto **klasifikaci teorie velení**:

1. Teorie velení má
 - obecnou část,
 - speciální část.
2. Obecná část teorie velení obsahuje tyto dílčí teorie:
 - rozhodovacích procesů ve vojenství,
 - informačních procesů ve vojenství,
 - struktury orgánů velení,
 - míst velení,
 - spojení a přenosu dat.
3. Speciální část teorie velení obsahuje tyto dílčí teorie:
 - velení strategickým silám a prostředkům,
 - velení svazům a vyšším svazům,

— velení svazkům a vševojskovým útvarům a jednotkám,
— velení vojskovým systémům (druhům vojsk a služeb).

Každá z těchto dílčích teorií je modifikována na polní teritoriální systém ozbrojených sil.

Vzniká otázka, kam do takto klasifikované teorie velení zařadit činnosti, které někteří autoři pokládají za obecné nebo dílčí teorie velení, jako např. plánování, metodika práce velitelů a štábů, mechanizace a automatizace ve velení atd.

Domníváme se, že tyto činnosti jsou nezbytným atributem jakéhokoliv řízení. Plánování je součástí řízení, řídí se stejnými zákonitostmi jako vlastní operativní řízení, jenže celý informační proces je supponován, je položen do abstraktní roviny. V plánování se však promítají jak informační, tak i rozhodovací procesy; plánování vždy předchází jakémukoliv operativnímu řízení. Metodika práce štábů je součástí metodiky jak informačních, tak i rozhodovacích procesů. Jejím cílem je produkce štábních dokumentů jako graficky znázorněných informačních podkladů v procesu řízení.

Automatizace ve velení je jen zvláštním případem metodiky práce v procesu velení s využitím kybernetické a jiné techniky.

Požadavky na techniku, včleněnou do systému velení v ozbrojených silách, vyplynou jak z obecné, tak i ze speciální části teorie velení.

Teorie velení, má-li být metodologií vlastní praxe velení, musí při zkoumání podstaty vlastních systémů (orgánů) velení využívat všech těch vědních oborů, které mohou tyto systémy nebo jejich složky parametrizovat. Řekli jsme, že velení je v podstatě řízení lidí v soustavě ozbrojených sil. Proto hlavní vědní obory, které se podílejí na této parametrizaci, jsou:

— **sociologie** — zkoumá vznik a vývoj podmínek vztahů mezi pracovníky uvnitř

orgánů velení jednotlivých stupňů velení a mezi pracovníky orgánů velení různých stupňů velení s cílem odhalit objektivní zákonitosti těchto vztahů;

— **psychologie** — zkoumá subjektivní i kolektivní psychologické aspekty ve velení s cílem rozpracovat metodologii typologie lidí a lidských kolektivů v orgánech velení a v úzké spolupráci se sociologií podílet se na stanovení principů efektivního procesu výchovy a učení příslušníků orgánů velení;

— **fyzilogie** — zkoumá vztahy mezi lidmi jako komunikačními kanály a vztahy mezi lidmi a stroji včleněnými do orgánů velení s cílem konkretizovat jejich možnosti a dát z těchto hledisek návod na jejich počty v orgánech velení a na konstrukci technických zařízení v systémech velení;

— **hygienu práce** — zkoumá podmínky pracovního prostředí lidí v orgánech velení;

— **vojenská jazykověda** — zabývá se racionalizací velitelského jazyka a v plné míře využívá sémiotiky;

— **historiografie velení** — zkoumá pohyb procesu velení v závislosti na změnách charakteru ozbrojeného zápasu.

Hlavní metody, kterých teorie velení při zkoumání svého předmětu využívá, jsou:

— materialistická dialektika, jako základní metoda výzkumu;

— metody kybernetiky;

— metody operačního výzkumu;

— jiné metody, které umožňují exaktizaci procesů velení.

Teorie velení svými závěry musí ovlivnit celou metodiku práce v orgánech velení, jejich strukturu, klást požadavky na začleňování automatizační a mechanizační techniky do orgánů velení, klást požadavky na situování a vybavení míst velení, na spojení a přenos dat v systému ozbrojených sil. Dále musí uplatňovat požadavky na výcvik a výchovu a organizační výstavbu ozbrojených sil.